

Gala beszélte rá a festőt, tudta, fel kell, hogy vegyék a főváros galériáival a kapcsolatot ahhoz, hogy meg tudjanak élni, s amíg Dalí festett, addig ő a képekkel házalt, vajmi kevés eredménnyel. A mentsvár számukra ismét de Noailles grófnő volt, aki egy kép megfestésére jelentős összeget adott előlegként, ezzel életük siralmas és nehéz szakaszának véget vetve, és lehetővé tette, hogy a festő visszavonulhasson szeretett falujába. Gala tisztában volt vele, hogy ez a kapocs elengedhetetlen Dalí lelki egyensúlyához, és minden hezitálás nélkül lemondott a városi életről, színházról, moziról, hogy a világ végére vonuljon önkéntes száműzetésbe. Noailles grófnőnek köszönhetően kipofozhatták és emberibbé varázsolhatták kis faviskójukat. Azonban a port-lligati házikóban télen nem volt könnyű az élet, Gala beteg tüdeje pedig nagyon nehezen viselte a hideget, így elhatározták, hogy néhány hideg hónapot az évből Párizsban töltenek. Gala ezt jól kitervelte, hiszen látta, hogy fatális tévedés lenne a festő teljes izoláltsága, a párizsi mecénások lelkesedésével pedig további ismeretségeket szerezhetnek. És ezt bizony nagyon jól látta, Párizsban Noailles-ék révén a felsőbb körökben tárt karokkal fogadták őket, de már a galériákban is vásárolták Dalí festményeit, így elindulhattak egy könnyebb élet felé.

Ennél a pontnál be is fejezném beszámolómat Dalíékról, hiszen innen ismerjük a sikertörténetet, és visszakanyarodnék arra a kérdésemre, hogy Gala vajon miért is ezt a feminin, gyenge

idegzetű, kezdő festőt választotta. Ha kapzsi, szex- és hatalommániás, nem ő lett volna a legjobb választás... Akkor vajon miért? Úgy gondolom, Gala számára Dali volt a legjobb választás, hiszen létszükséglete volt, hogy csodálják, a festő pedig a lába előtt hevert, s ettől fontosabbnak, értékesebbnek érezhette magát. Emellett vezetnie, védelmeznie kellett valakit, aki nála elesettebb, gyengébb, ez adott életének értelmet. És Cadaques-ben ott volt egy férfi, aki kisgyerekként viselkedett, akit szárnyai alá vehetett, és akinek erős kéz vezetésére volt szüksége.

Gala, alias Helena Diakonova igazán nem szorul, szorult a védelmemre, nem is azért született meg ez az írás, csak azokra a kérdésekre próbáltam meg válaszolni, amelyek bennem felmerültek vele kapcsolatban, és most mindenre rábízom, hogy eldöntse, tényleg kapzsi, hatalommániás nő volt-e.

Irodalomjegyzék

1. Genzmer, Herbert: *Salvador és Gala Dalí*. (Híres párok.) Glória Kiadó, Budapest, 2000.
2. Salber, Linde: *Salvador Dali*. Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 2004.
3. Bona, Dominique: *Gala*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 2007.
4. Salber, Linde: *Geniale Geschwister – Elisabeth und Friedrich Nietzsche, Gertrude und Leo Stein, Ana Maria und Salvador Dali, Erika und Klaus Mann*. Piper Verlag, München–Zürich, 2008.
5. Fischer, Lothar: *Max Ernst*. Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 2009.

WÉBER KRISZTINA

Egy ókori „leiterjakab”

Régóta foglalkozom betűvetéssel, mert úgy szakmám, mint szenvedélyem nap mint nap talál elém megörökítésre méltó eseteket. És valamikor könyveket is nyomtattam. Az orvos az ember életének a halállal kapcsolatos konfliktusait tűzheti tollhegyre. A szenvedélyes vadász pedig a vad vérével írt történetekkel jegyezheti be nevét a vadúzóknak lajstromába. Mivel Tacitus és Plinius, a két klasszikus szerző az erdőbe, mint írják, jegyzetömbbel jártak va-

dászni, én magam is megjegyzem és megírom azokat az eseteket, amik különösek, tanulságosak a vérontáson kívül. Első könyvemben még ifjú és lelkes vadászként sokat foglalkoztatott a természet logikája, a szerencsés vadászat irracionálisága. És ez sok nehezen megválaszolható kérdésemet szegezte neki saját lelkemnek. Kitaláltam hát a belső dialógust, esendő lelkem és szellemi alteregóm között. Ehhez megfelelő személyt is találtam, a csodálatos görög klasszikus

kor nagy istenében, Pánban. Ő az a képzelet teremtetten, de hatásában nagyon is reális figura, akire kényes kérdéseimet rá mertem bízni. A még kényesebb válaszokért pedig felel az a tudomány, amely immár fél évszázada soha nem hagyta cserben mentalitásomat. Ez igaz, bár gyakran meg-hökkenek elméletein.

Pánnal csakugyan jól jártam, hiszen minden igazán emberi és sok művészi kérdésben megtárgyalhattam vele nézeteimet. De nem csak ez történt. Amikor *Az időről és az erdőről* című kötetemben az erdők lelkeről bölcsekedtem, kényes éjszakai kényszerpihenőmön hirtelen arra gondoltam, itt most jó helyen gondolkodom egy tanácsadóról, a hallatlan erdei csend előhívhatja lelkem jobbik felét, csak jó nevet kell neki találnom. Hopp, mi lenne,

ha Pánra esne a választásom? Az életerő fő istene, a vidámság bajnoka, a mulatságok karvezetője, a nyájak védője, a zeneszerszám kitalálója, ennél alkalmasabb istenem még nem volt.

Aztán kötetről kötetre szaporodtak a Pánnal folytatott dialógusok, és már bennem alakot is öltött a kecskeszarvú, patás lábú, nagy falloszú, görög szakállú, szőrös, ősi kecskeábrázatú alak. Megszületett Pán, akiről, mint emlékeztem, Revitzky azt írta, meghalt a nagy Pán, a nagy Pán halott. Nosza, elkértem feleségemtől Revitzky kötetét, és áttanulmányoztam a költeményt. Valami nem tetszett, valami kétszínűséget véltem felfedezni a szövegben. Közben félig készen volt egy újabb Pán-dialógusom, aminek apropója a szarvasbögés volt, és kirándulásunk feleségemmel az esti erdőbe, bögést hallgatni. Úgy a bögés, mint kerete annyira szép volt, hogy napokig beszélgettünk róla. Páni tartalma pedig írásra készített.

Egyik keddi napon, most utána számolva java bögés közben, ott őgyelegttem a zsibogós piacon, báméskodva és kedves vadászjelenetes óntányérokra vadászva. Egy hamis szemű eladó pultjánál földbe gyökerezett a lábam. Csodás, szarvas portrés óntányér kacsintott rám egy vadásztávcső mellől. Csak a tányér érdekelt. Amikor kézbe véve nézegetni kezdtem, egy fura figura tűnt elő mögüle. A tányért majd

leejtettem, mert kis bronzalak volt, fején szarvak ágaskodtak, arca helyén kecskepofa, állán kerek görög szakáll, lába közül hatalmas fallosz meredt elő, teste szőrös. Egy mixantróp Pán-szobrocska volt. Mit tegyek, nem tudtam megnyitni kérhet érte az eladó, szégyenben maradni nem akartam, elmegyek pénzért, és visszajövök érte, gondoltam. Mire megfordultam, a piacnak vége volt, eltűntek az eladók. De a Pán-szobrocska nem hagyott nyugodni. Vele aludtam el, vele ébredtem, lelkembe be-égett a képe.

Bánatomat látva, feleségem vigasztalt, a következő kedden majd kimész, és megveszed, ha annyira tetszett. Annyira tetszett, hogy belebújtam Pán irodalmába. Egy álló hétig csak vele foglalkoztam. Kiderítettem családfáját, amit kü-

lönböző mitológiai szakkönyvek eltérően írtak le. Azt is, hogy ősrégi kecskeisten volt, aki a nyájak szaporodását segítette, ezért akkor még kecskearccal ábrázolták. Úgy Homérosz koráig. Azt is elmondták az okos szerzők, hogy a nyájak istenei nagy becsben voltak, annyira, hogy bizony több állattenyésztő nép, hogy nagyobb hatású istenük legyen, rájött, össze lehet ezeket olvasztani egy istenbe. Ezért Pán a görög, Tamúz az egyiptomi, Dumuzi a sumér-akkád nyájisten, tulajdonképpen azonos lett, dacára nevüknek. A Földközi-tenger keleti medencéje körüli birodalmakban abban az időben sok isten esett áldozatul a szinkretista papi törekvéseknek. Összevonakoztak még távolibb alakokat is egy személybe, ebben a görög-római mitológia járt elől. Mert ki gondolná, rásütötték a szemita eredetű gyönyörű Adóniszra, hogy ő is nyájisten görög felmenőkkel.

Míg búvárkodtam, újra meg újra elővettem Revitzkyt, és mit találtam? A vers elemzésekor fennakadtam Thamosz hajós nevén, aki az égi szótatot hallja, hogy a Palodész magaslatához hajózva, kiáltta ki a nagy végtelenbe, hogy meghalt a nagy Pán, a nagy Pán halott. Erre a földi vígságnak vége szakad, szenvedés lesz az élet, elpusztulnak a vidám istenek, erdőbe búsulni járnak az emberek. Ezeket a rémképeket azonban elrejtí a költő a strófák sok szép szö-

vege közé, úgy, mintha a vers kicsengése olyan lenne, hogy a szomorú megfeszített eljövételének örülni kellene. Mert mit jelenthetnek ezek a kiemelt sorok?

A természetből elszállt a lélek,
Ezután a földön isten nem mulat.
Nem lesznek többé gondtalan kedélyek,
Jön a szívet fásító öntudat.
Egyhangúság, elmélkedés unalma...
Ó Thamusz ezt jelenti jóslatod!

Ti embersorsot intéző hatalmak,
Ó, küldjétek fényjelet e vak homályba,
Hogy mit jelent a természet siráma.

A szenvedők bírják ezután a földet
Édes gyönyör lesz hullatni könnyet.
Az erdő hallgatag, szelíd magánya
A búsulóknak lesz vigasztalása.

És ím, kelet felől, ahol pirosra
Leget, párát a hajnal fénye fest
Az égálgán, a földdel összefolyva
Feltűnik a kereszt.

Ez a Revitzky féle, ambivalens érzelmeket nyújtó szöveg mintha sajnálná a Pán halálával bekövetkező szomorú természetet. De azért engedményt is tesz Rómának. A Perdita-ciklus írójától nem meglepő ez a kétarcúság. Azonban ezen kívül van az általa felhasznált mítoszban egy tévedés is. A görög szöveg így szól. Thamusz pan-megasz tethnéke, fordítása helyesen: a mindenkinél nagyobb Thamusz halott. Csúpan Thamosz nevét cserélték el Thamusszal, akinek neve egy egyiptomi panaszdalban szerepel. Thomas Mann *József és testvérei* regényében Thamúz, Thamuzi formájában használja, célozva a kútba vetett Józsefre, aki a kútból kikerülve egyiptomi elöljáróként támad fel. Mert a vegetációistenek feltámadnak. Gyakorlatilag Thamusz jelzőjének első tagjából, a mindenkinél nagyobb panból Pán istent, Thamusz istenből pedig Thamosz hajóst faragtak. Ő a sumérakkád Dumuzi, aki vegetációs istenként volt ismert, és az istenek szinkretista összevonásának esett áldozatul, lett belőle Thamusz, Thamuz, majd Thamosz, a görög hajós neve. Aki nek tévesen adják a szájába a híradást, hogy a nagy Pán halott. Szerencsére Pán vidáman túlélte a halálának névcseréből származó hírét.

Itt be is fejezhetném ezt a Plutarkhosztól is helytelenül lejegyzett történetet, az ókor vidám

leiterjakabját, de nincs vége! A várt keddi zsi-bogós piacot felkerestem, szememmel kutatva a rengeteg eladásra szánt kacatot. És mit ad Pán! Megtaláltam azt a standot, amelyiken egy héttel azelőtt ráleltem a tüneményes Pán-szobrocskára, mellette emlékeztetőül ott fénylett a szarvas portrés ón tál. Nehezen jutottam hozzá, hogy kézbe véve még egyszer átnézzem, mert több fiatalasszony nevetve mutogatta egymásnak a kis Pán hatalmas falloszát. Aztán felvettem, hogy már vissza se tegyem helyére. Tizenöt centi magasra saccoltam. Erősen oxidált bronzfigura, kerek talpazaton áll, lábai állati lábak, lábfej nélkül. Combjai közül kissé hajlott, hatalmas fallosz mered elő. Két karját hagyományos üdvözlő pózba emeli. Fején az arca helyén kecskepofa, állán a hagyományos görögös, dús, kerek szakáll látható. Fején két nagy, egyenes szarv mered fel. Le sem tettem, előhalasztam a pénztárcámat, kifizettem az árát, és máris rohantam haza a kincsemmel. Kultúrtörténeteket, művészeti szakkönyveket szedtem elő, keresve hasonló ábrázolásokat. Kétséget kizáróan Pánt vettem, mégpedig ritkaságot. Ugyanis a görögök a Pán-kultusz kezdetén, mivel Pán a kecskenyájak istene volt, kecskepofával ábrázolták. Ez tartott Kr. e. 500-ig. Utána kapott emberi ábrázatot. Tehát, ha nem tévedek, több mint kétezer éves kis Pánt nézegetek könyvtáram polcán. Nézegetem, és érzem, Pán nem halt meg. Nem halhat meg az élet, a nemzés, az emberbarát isten, mert léte olyan mélyen, szimbolikája annyira természetesen beleilleszkedik szellemi világképünkbe, hogy még Baudelaire is a hatása alá került. Ezért befejezésül had idézzem, a *Romlás virágai* kötetéből a *Kapcsolatok* című mélységesen mély költeménye sorait:

Templom a természet: élő oszlopai
költőként szavakat mormolnak összesúgva;
Jelképek erdején át visz az ember útja,
S a vendéget szemük barátként figyeli.

Ahogy a távoli visszhangok egyberingnak
valami titkos és mély egység tengerén,
mely, mint az éjszaka, oly nagy, és mint a fény,
egymásba csendül a szín és a hang s az illat.

DR. SÁRY GYULA
belgyógyász, Tapolca